

Kosovo Educational Research Journal

Volume 3, Issue 1, 38-62

ISSN: 2710-0871

<https://kerjournal.com/>**Yunus Emre Divanı'nda Peygamberlerin Model Davranışları****Model Behaviors of Prophets in Yunus Emre Divan**

Cem TUNA*

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Özet: Yunus Emre Türk dili, Türk edebiyatı, Türk kültür tarihi ve Türk ruhunun en büyük, en güzel, en önde gelen değerlerinden biridir. O'nun bilinen iki eserinden biri Divanı'dır. Divan, ilahi aşkı ve insan-ı kâmilî konu edinen şiirlerin bulunduğu eseridir. Çalışmada Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan 2014 yılında H Yayınları'na yayınlanan "Yunus Emre Divan-ı İlahiyat" temel alınmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. "Yunus Emre Divan-ı İlahiyat" in içinde yer alan şiirler okunarak hangi peygamberlerin adı geçmektedir ve hangi davranışları model gösterilmiştir? araştırma sorularına cevap aranmıştır. Peygamberlerin model davranışları ile ilgili görülen dizeler bulgu olarak saptanmış, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu amaçla toplanan veriler önce peygamberler olarak saptanmış, sonra peygamberlerin model davranışları kavramsallaştırılmıştır ve yorumlanmıştır. Bulgular ve sonuç olarak divanda Âdem, Şit, İdris, Nuh, İbrahim, İsmail, Yakub, Yusuf, Eyyub, Musa, Hızır, İlyas, Zülkarneyn, Yunus, Davud, Süleyman, Lokman, Zekerîyya, İsa, Cercis, Muhammed peygamberlerin adı geçmektedir. Peygamberlerde çalışma, çaba, başkalarına yardım, cömertlik, ibadethane yapma, Allah'a güvenme, ibadet etme, Allah'ın emirlerini yerine getirme, sabır, yöneticilik, mücadele, dostluk, hakka uymak, hikmetli konuşmak, hastalara yardım, şehitlik, başkasını düşünme gibi olumlu davranış modelleri saptanmıştır. Hakkın emrini yerine getirmeme, sabretmeme ve ceza alma gibi olumsuz davranış modellerine de rastlanmıştır. Tüm peygamberler çeşitli olaylarla ve çeşitli biçimlerde sınamadan geçmiştir. Bu imtihanları genel olarak çoğu zaman başarı ile vermeleri olumlu, kimi zaman yanılmaları ise olumsuz model davranışlar olarak gösterilebilir.

Anahtar kelimeler: Yunus Emre, Divan, Peygamberler, Model, Davranış

To cite this article: Tuna, C. (2022). **Yunus Emre Divanı'nda Peygamberlerin Model Davranışları** Kosovo Educational Research Journal, 3(1), 38-62.

Abstract: Yunus Emre is one of the greatest, most beautiful and most prominent values of Turkish language, Turkish literature, Turkish cultural history and Turkish spirit. One of his two known works is his Divan. Divan is a work of poems about divine love and perfect human being. The study is based on "Yunus Emre Divan-ı Theology" prepared by Mustafa Tatçı and published by H Publishing in 2014. The study is based on document analysis, one of the qualitative research methods. Which prophets are mentioned by reading the poems in the "Yunus Emre Divan-ı Theology" and which behaviors are shown as models? The answers to the research questions were sought. The verses related to the model behaviors of the prophets were determined as findings, and content analysis, one of the qualitative data analysis, was applied to the findings. For this purpose, the collected data were first identified as prophets, then the model behaviors of the prophets were conceptualized and interpreted. As a result, the names of the prophets in Divan Adam, Şit, İdris, Noah, İbrahim, İsmail, Yakub, Yusuf, Eyyub, Musa, Hızır, İlyas, Zülkarneyn, Yunus, Davud, Süleyman, Lokman, Zekeriyya, Jesus, Cercis, and Muhammed are mentioned. Prophets such as working, effort, helping others, generosity, building a place of worship, trusting in Allah, worshiping, fulfilling Allah's orders, patience, leadership, struggle, friendship, obeying the truth, speaking wisely, helping the sick, martyrdom, thinking of others. positive behavioral patterns have been identified. Negative behavior patterns such as not following the order of the right, not being patient and being punished were also encountered. All prophets have been tested by various events and in various ways. In general, giving these exams successfully can be shown as positive model behaviors, and sometimes being wrong can be shown as negative model behaviors.

Keywords: Yunus Emre, Divan, Prophets, Model, Behavior

Giriş

Yunus Emre Türk tarihinin, Türk edebiyatının klasikleşmiş şahsiyetlerinin başında gelir (Demirci, 2008). O, Türk dili, Türk edebiyatı, Türk kültür tarihi ve Türk ruhunun en büyük, en güzel, en önde gelen değerlerinden biridir. O, yaklaşık yedi yüz elli yıldan beri Türk milletinin aşk ve mana dili, en güzel Türkçesidir. Aşk, mutluluk ve ebediyet tarihinde kâmil insan modelidir, kutup yıldızıdır. Türk milletinin insanlığa hediyesi, büyük sevgi, mutluluk, inanç ve estetik dehalarındandır (Tatçı, 2014). Mekân, yazılı ve sözlü kültür, divan gibi Yunus Emre'ye ait zengin bir miras hem yerel hem de evrensel özellik taşımaktadır (Yıldırım, 2021; Demirci, 2008).

Yunus Emre'nin şiirleri bugün bilinen iki eseri olarak "Risâletü'n-Nushiyye ve Divan" da toplanmıştır. Risâletü'n-Nushiyye; iyi ahlak sahibi, insan-ı kâmil adayına nefsi nasıl terbiye edeceğine dair öğütler veren bir nasihatnamedir. Divan ise ilahi aşkı ve insan-ı kâmil konu edinen şiirlerin bulunduğu eseridir (Tatçı, 2014; Tatçı, 2020; Yıldırım, 2017; Avşar, 2013).

Bir söz üstadı olan Yunus Emre'nin anlatımı okuyucuda ve dinleyicide etki bırakır. Az söz ile derin anlamlar oluşturur, sözü dolandırmaz. Halk dilinden kullandığı basit kelimelerle güçlü bir anlatım yakalar ve zihinlerde ve gönüllerde engin bir dünya meydana getirir. İnsanların idrak

etmede zorlanacağı birçok soyut kavramı somutlaştırarak öğretim ilkelerinden somuttan soyuta ve dilin açık kullanımı ilkelerini kullanır (Tuna ve Yıldırım, 2021, 36; Yıldırım, 2017).

Yunus Emre ilahilerinde sevgi, aşk, bilgi, ahlak, mutlak hakikat, varlık, varoluş, Allah, din ve insan gibi bütün zaman ve mekânlarda tartışılan evrensel kavramlar üzerinde durmuş, bunu ilmek ilmek işlemiştir. Kendine has görüşler ortaya koyduğu için eserleri ölümsüz bir klasik kabul edilebilir (Tatçı, 2014). O, şiirde aşk alanında gönlün ışıklarını gönüllere aksettirmesini bilen kudretli bir kişidir (Kasım, 1979).

İyi bir medrese öğrenimi gören Yunus Emre tasavvufi görüşleri ile yüzyıllarca Anadolu insanını ve tasavvuf yolundakilerini etkilemiş ve eğitmiştir (Y. Akyüz, 2020). Bu nedenle yaygın eğitimci kabul edilir ve onun öğrencileri bütün toplum olarak kabul edilebilir. Divanı'nda günümüz eğitiminde kısmen çeşitli öğretim ilkeleri, yöntemleri ve teknikleri kullandığı görülen Yunus Emre (Tuna ve Yıldırım, 2021, 36 vd), eğitimde sosyal öğrenme kuramı içinde yer alan model olarak öğrenmeye ve model alma tiplerinde sembolik modellere yer vermiştir.

Bireyin kendi yaşantısı yoluyla davranışında meydana gelen değişmeye öğrenme adı verilir. Bir diğer deyişle öğrenme; büyüme ve vücutta değişik etkilerle oluşan geçici değişmelere yüklenemeyen, yaşantı ürünü olarak oluşan davranışta ya da potansiyel davranıştaki nispeten kalıcı izli değişmeye denir (Senemoğlu, 1997, 94).

Öğrenme süreci ile ilgili olarak davranışçı, bilişsel öğrenme kuramları ortaya atılmıştır. İki kuramla örtüşen bazı özellikleri içeren sosyal öğrenme kuramı, bilişsel ağırlıklı davranışçı kuramlardan biri sayılır. Bireyin doğrudan yaşantısına gerek olmaksızın, seçilen bir modelin davranış/ davranışlarının gözlenmesi ya da yönergeler yoluyla öğrenme yeteneğini vurgulayan kurama sosyal öğrenme kuramı denir (Eyyam, Doğruer ve Meneviş, 2012, 80).

Bireyler arası sosyal iletişimin temel alındığı bir kuram olan sosyal öğrenme kuramında öğrenme; gözlem yoluyla, model olarak ve dolaylı yollardan öğrenme şeklinde olmaktadır. Gözlem yoluyla öğrenmede; gözlem yapan birey, modelden değişik ürünler öğrenir. Model olarak öğrenmede; bireyler davranışları öğrenebilmek için kendilerine daha çok benzeyen bireyleri model alırlar ve değişik davranışları nasıl yaptıklarını gözlemlerler. Dolaylı yollardan öğrenmede ise; öğrenme süreçlerinin bir diğer deyişle yaşantılarının dolaylı olmasıdır. Bireyler, çocukluk evresinden yaşlılık evresine kadar yaşamlarının değişik dönemlerinde değişik tiplerden, davranışlardan ya da

sözlerden etkilenip bunları model olarak yaşamlarına aktarmışlardır. Canlı, sembolik ve sözel yönergeler şeklinde üç model tipi bulunmaktadır. Canlı modeller; bireyin çevresinde bulunan anne-baba, kardeşler, arkadaşlar gibi günlük yaşam içerisinde iletişim kurduğu bireylerdir. Sembolik modeller; sosyal medyadan, filmlerden, televizyonlardan, gerekse kitaplardan görülen, okunan, tanınan kişilerdir. Ünlü sporcular, şarkıcılar, sanatçılar, televizyon program sunucuları, film ya da roman kahramanları bu grubu oluşturan bireylerdir. Sözel yönergeler ise sözel olarak yaygınlaşmış ve halk arasında sıkça kullanılan “müşteri her zaman haklıdır”, “erkekler ağlamaz” gibi yönergelerdir (Eyyam, Doğruer ve Meneviş, 2012, 86-87).

Yunus Emre'nin şiirlerinde peygamberler, halifeler, sahabeler, mutasavvıflar (Yıldırım, 2017, 69-70), büyük âşıklar, şöhretli şahıslar, olumlu ve olumsuz dini kişiler, uhrevi kişiler, toplumsal kişiler, melekler, tasavvufi şahıslar ve diğer dinlerin şahısları yer almaktadır (Bozkuş, 1997). Bu çalışmada Yunus Emre Divanı'nda model alma çeşitlerinden peygamberlerin model davranışları incelenmiştir.

Çalışmada Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan 2014 yılında H Yayınları'na yayınlanan “Yunus Emre Divan-ı İlahiyat”, Yusuf Yıldırım tarafından hazırlanan ve 2017 yılında Duru Bulgur Yayınlarından çıkarılan “Risâletü'n-Nushiyye ve Divân-ı Yûnus Emre Karaman Nüshası” temel alınmış, diğer eserlerden de yararlanılmıştır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. “Yunus Emre Divan-ı İlahiyat”ın içinde yer alan şiirler okunarak hangi peygamberlerin adı geçmektedir ve hangi davranışları model gösterilmiştir? araştırma sorularına cevap aranmıştır. Peygamberlerin model davranışları ile ilgili görülen dizeler bulgu olarak saptanmış, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu amaçla toplanan veriler önce peygamberler olarak saptanmış, sonra peygamberlerin model davranışları kavramsallaştırılmıştır ve yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Yunus Emre Divan-ı İlahiyat'ta Âdem, Şit, İdris, Nuh, İbrahim, İsmail, Yakub, Yusuf, Eyyub, Musa, Hızır, İlyas, Zülkarneyn, Yunus, Davud, Süleyman, Lokman, Zekeriyya, İsa, Cercis, Muhammed peygamberlerin adı geçmektedir. Divan'da Âdem 42 kez, Dâvûd 1 kez, Cercîs 5 kez, Eyyûb 8 kez, İbrâhîm 6 kez, İdrîs 1 kez, İlyâs 4 kez, İmrân 3 kez, Îsâ 14 kez, İsmâîl 3 kez, Muhammed 47 kez, Mûsâ 32 kez, Nuh 4 kez, Süleymân 24 kez, Şit 1 kez, Zekeriyâ 2 kez

Peygamberlerin isimlerinin işlendiğini görünmektedir (Takhirova, 2020, 109). Bu peygamberler ve onların model davranışları aşağıda sıra ile incelenmiştir.

Âdem Aleyhisselâm

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem, insanın atasıdır. İblis, kibir yüzünden ilk insan olan Âdem'e secde etmemiştir; (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Oysa Âdem'in yaratılışında cevher vardı ve Allah onu yaratılanların şerefli eylemişti.

“Çalap Âdem cismini topraktan var eyledi

Şeytan geldi Âdem'e tapmaga ar eyledi” (Tatçı, 2014: 500)

İblis, Âdem'i yenmek için her türlü yolu denemeyi göze almıştır. Âdem peygamber, cennette İblis'e uyarak yasak yiyeceği yemiş ve imtihanı kaybetmiştir.

“Miskin Âdem yanıldı Uçmak'da bugday yidi

İşi Hak'dan bilenler şeytandan tutmayalar” (Tatçı, 2014: 287)

Allah'ın emrine karşı çıkılması sonucu cennetten çıkarılmak ve dünyaya sürgüne gönderilmek, iflas etmiş, malını kaybetmiş kişiye benzer.

“Âdem Peygamber ile Havva yaradılmadı

Uçmak'dan sürülüb ol müflis olan benem” (Tatçı, 2014: 377)

Burada Allah'ın emrine karşı gelinmemesi, emirlerinin ardındaki hikmeti öğrenme, İblis'in kibirli oluşu, bu durumun iyi olmaması, İblis'in insanı doğru yoldan saptırabileceği, bu konuda uyanık olunması, İblis'e uyanların yaptırıma uğrayacağı olumlu ve olumsuz modeller olarak düşünülebilir.

Şit ve İdris Aleyhisselâm

Şit Peygamberin adı Kur'an'da geçmez. İdris peygambere ise ise sayfa indirilmiştir. Şit peygamberin bez dokuması nedeniyle dokumacı, İdris Peygamberin ise terzi olduğu belirtilmektedir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Burada model davranış çalışma olarak düşünülebilir.

“Ben oldum İdris-i derzi Şit oldum tokıdum bizi

Davud’un görklü avazı ah idüp nalişe geldüm” (Tatçı, 2014: 407)

Nuh Aleyhisselâm

Kur’an’da bu ad ile bir sure bulunan Nuh peygamber insanları dine davet etmiş, çok uzun yıllar bu uğurda canla, başla çalışıp çabalamıştır. Ancak bu çabanın karşılığını alamamış, kendisine inanan bir gurup insanla gemiye binip kurtulmuş, diğer insanlar ceza olarak suda boğularak ölmüşlerdir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesı.com, 2022). Burada dini tebliğ etmede çaba gerektiği, çabasız kurtuluşa ulaşılamayacağı ve dini emirlere uymayanlara ceza verileceği model olarak alınabilir. Nuh tufanı ödül ve ceza davranışına örnek verilebilir.

“Bin yıl cefa çekmeyince Nuh gibi

Tufanında gemiye bindürmeye” (Tatçı, 2014: 479)

“Nuh oldum Tufan için çok dürişdim din için

Dinüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm” (Tatçı, 2014: 382)

İbrahim Aleyhisselâm

Kur’an’da kendi adından bir surenin bulunduğu İbrahim peygamber, oğlu İsmail peygamber ile Kâbe’yi inşa etmiştir. Kendi halkının putlarına zarar verdiği için Nemrut tarafından ölüm cezasına çarptırılmış, Allah’ın izni ile ateş onu yakmamış ve serin olmuştur (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesı.com, 2022). Yunus Emre başkalarına yardım etmede İbrahim peygamberi örnek gösterir. Onun malının hayırlara sebep olduğunu, yerini bulduğunu, insanlara iyilik olarak ulaştığını belirtir. Tersî örnekte ise Karun’u verir. Dünyada gelmiş geçmiş en zengin kişi olarak bilinen, Hz. Musa zamanında yaşayan Karun ise hırslı ve cimridir, malını kimse ile paylaşmaz (Bölgegündem, 2022). Bu özellikleri yüzünden kendi de çevresi de mutsuz olur, rahat yüzü görmez.

“Ol mal ki Halil’ündür hayırlara yilterler anı

Ol mal ki Karun’undur ıssı hiç rahat bulımaya” (Tatçı, 2014: 472)

Burada başkalarına yardım etme, malını-parasını paylaşma model olarak alınabilir.

İbrahim peygamber Mekke’de Kâbe’nin temellerini bularak yeniden inşa etmiştir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Dini değerlere saygı, ibadethanelere saygı ve destek düşünülebilir

“Asayla Musa’yılakaçdum çıkdum Tur Tagı’na

İbrahim’ile Mekke’ye bünyad bıragandayıdum” (Tatçı, 2014: 363)

İbrahim peygambere Nemrud tarafından ateşe atılma cezası verilmiş, ancak ateş Allah’ın izni ve emri ile İbrahim peygambere serin olmuş, yakmamıştı (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Her zaman ve her koşulda Allah’a güvenme ve dayanma davranışı model alınabilir.

“Hakk’un inayeti çokdur irer kullarına da’im

Allah Halil’i sakladı Nemrud oda atmış iken” (Tatçı, 2014: 439)

“Nemrud’daki suret kılan İbrahim’i oda atan

Bir kılını yandurmayan od u gül ü reyhan benem” (Tatçı, 2014: 388)

En sevdiği varlıklardan biri olan oğlunu Allah’ın emri imtihan gereği kurban etmek isteyen İbrahim peygamberin alçakgönüllüğü de bir davranış modelidir.

“Gayet hor u hakir ol başda Halil olasın

İsma’il gibi sen de kurbana irişince” (Tatçı, 2014: 467)

İsmail Aleyhisselâm

İsmail peygamber Allah’ın emrine itaat eden ve babası İbrahim peygamberin kendisini kurban etmesine destek veren bir peygamberdir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). İnsanın en değerli varlığı canıdır, hayatıdır. İsmail peygamber canını Allah yoluna feda etmeye hazır olduğunu ispat etmiş ve bu konuda babası ile birlikte sınavı kazanmıştır. O’nun

yerine gökten indirilen koç kurban edilmiştir. Burada Allah'ın emirlerine uymak davranışı model olarak alınabilir.

“İbrahim Halil geldi Ka’be’ye bünyad urdı

Oğlına bıçak çaldı İsmâ’il kurban kanı” (Tatçı, 2014: 529)

“Gayet hor u hakir ol başda Halil olasın

İsmâ’il gibi sen de kurbana irişince” (Tatçı, 2014: 467)

“Kurban olmayınca İsmâ’il gibi

Kimse için gökden koç indürmeye” (Tatçı, 2014: 479)

Yunus Emre, tasavvuf yolunda ilerleyişinin bir bedeli olarak, kendi canını İsmail peygamber gibi Hak yoluna kurban etme dileğini ifade eder.

“Dost oldu bize mihman bunca yıl bunca zaman

Gerçek İsmâ’il gibi kurban olasım gelür” (Tatçı, 2014: 278)

“İsmâ’ile çaldım bıçak bıçak ana kar itmedi

Hak beni azad eyledi koçıla kurbandaydım” (Tatçı, 2014: 363-364)

Yakub ve Yusuf Aleyhisselâm

İshak peygamber oğlu olan Yakub (a.s) İsrailoğullarına gönderilmiştir. Ya’kub ve oğlu Yusuf peygamberler sabır değerinin örneklerindendir. Ya’kub peygamber çocuklarının haksızlıklarına, çok sevdiği oğlu Yusuf’tan ayrı kalmaya sabretmiş ancak çok ağlamış, gözyaşı dökmüş hatta son dönemlerde gözleri görmez olmuştur (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Ayrıca Ya’kub peygamber oğlu Yusuf’un gördüğü rüyanın gerçekleşeceğine inanarak hiçbir zaman ümidini kesmemiş, ümitli olma değerini de vermiştir

“Gehi kan yaş akar Ya’kub gözinden

Geh olur Yusuf-ı Ken’an-ı ıskdur” (Tatçı, 2014: 278)

“Yusuf’ıla ben kuyuda yatdum bile çekdüm ceza

Yakub’ıla çok agladum bulınca figandaydum” (Tatçı, 2014: 363-364)

“Ya’kub’am agladum Yusuf için çekdüm firak

Yusuf’am zindan içinde fazl-ı Rahman isterem” (Tatçı, 2014: 410)

Yakup peygamberin sabrı, oğlu Yusuf’a olan sevgisi, ayrılık hasreti çekmesi model davranışlar olarak saptanabilir.

Güzelliğin timsali (Tatçı, 2014: 429) Yusuf peygamber kardeşlerinin haksızlıklarına, kuyuda kalmaya, köle olmaya, zindana atılmaya ve babasından ayrı kalmaya sabretmiş, Allah’tan yardım dilemiştir. Allah’ın yardımı ve sabrının sonucu ileride Mısır ülkesinde yönetici olmuştur (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022).

“İnayeti kime irse ol kul iken sultan olur

İşitmedün mi Yusuf’ı bazirgana satmış iken” (Tatçı, 2014: 439)

“Yusuf ile çaha inen terazuya altun vuran

Keffesini basaduran Mısır ıssı sultan benem” (Tatçı, 2014: 385)

Yusuf peygamberin güzelliği, yakışıklılığı herkes tarafından bilinir. Yunus Emre’de bu konu üzerinde durur. Yusuf peygamberi görmek insana mutluluk verir. Züleyha’da bu güzelliği görmüş ve âşık olmuştur.

“Gelün biz varalum Yusuf’ı görelim

Cemali hanından bin açlar toyalar” (Tatçı, 2014: 290)

“Yusuf’daki hüsn ü cemal Ya’kub’daki hüzn ü melal

Gah bedr olam gahi hilal gökde mah-ı taban benem” (Tatçı, 2014: 388)

“Ne gördi Züleyha Yusuf yüzinde

İşi efgan olupdur ışk elinden” (Tatçı, 2014: 422)

Yunus Emre hakiki güzelliğın ve aşkın Allah'ın güzelliğı ve aşkı olduğunu, buna Yusuf peygamberin de tutulması durumunda malını-mülkünü terk edeceğini ifade eder.

“Yusuf eger hayalini

Düşte göreydi bir gice

Terk ideyidi mülklerin

Bana seni gerek seni” (Tatçı, 2014: 520)

Şiirlerin geneli incelendiğinde Ya'kub ve oğlu Yusuf peygamberlerde sabır, sevgi, ayrılığa üzölme, insanın çocuklarıyla sınavını başarıyla verme, kavuşma, sıkıntı çekme, Allah'tan yardım dileme, yöneticilik yapabilme, güzel insanların sevilmesi, Allah sevgisi ve aşkı model davranışlar olarak belirlenebilir.

Eyyub Aleyhisselâm

Eyyub peygamber çok sıkıntı, cefa çekmesine rağmen hastalıklara sabretmesi ile ünlüdür (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Sabır değeri için güzel bir örnektir. Bu imtihanlar, hastalıklar Allah'tandır, bu bilinçte olmak gerekir. Allah'a dua ederek şifa istemeli ve şifa gelinceye kadar sabır içinde olmalıdır.

“Eyyub'am bu sabrı buldum Cercis'em bin kezin öldüm

Ben bu mülke تنها geldüm be-küllü yaragum anda” (Tatçı, 2014: 467)

“Eyyub oldum tenüme cefa kıldum canuma

Çagurdum Sübhan'uma kurtlar toyurup geldüm” (Tatçı, 2014: 382)

“Eyyub'ıla derde esir iniledüm çekdüm ceza

Belkıs'ıla taht üzere mühr-ü Süleymen'dayıdum” (Tatçı, 2014: 363-364)

Yunus Emre kendine de Yunus peygamberi örnek vererek sabretmeyi tavsiye eder.

“Yunus düştün bu derde Eyyub’layın sabreyle

Derde katlanırmazsın derman arzu kılursın” (Tatçı, 2014: 428)

Musa Aleyhisselâm

İsrailoğullarına gönderilen ve Kur’an’da en çok adı geçen peygamberdir. Kendisine dört kutsal kitaptan biri olan Tevrat verilmiştir. İsrailoğullarını Mısır’da Firavun’un zulmünden kurtaran peygamberdir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Hz. Musa, Tur Dağı’nda Allah ile -keyfiyeti Allah tarafından bilenen bir şekilde- konuşmuş ve kelimullah yani Allah’ın kendisiyle konuştuğu kimse sıfatını almıştır. İslam dinine göre Allah’a dua ederek dilekte bulunmak mümkündür hatta teşvik edilmiştir. Allah’ı sabah ve akşam alçak bir sesle yalvararak anmak, namaz kılarken kulun Allah’a en yakın olduğu an olan secde halinde dua edilmesi emir ve tavsiye edilmiştir (Karaman vd, 2006). Dua, mümin bir kişiyi koruyan zırh gibidir. Hz. Musa örneğinde dua ile Allah’a yaklaşma, dertlere deva, hastalıklara şifa, her türlü makul konuda yardım dileme model alınabilir. Musa peygamber Allah’ı da görmek istemiş, Allah’tan buna gücünün yetmeyeceği cevabını almış, dağın parçalanışına şahit olmuştur. Burada insanın merak özelliği ve kapasitesi ortaya çıkmakta, kulun Yaratıcı ile ilişkisinin dua, ibadet temelli olması davranışı verilmektedir.

“Çobanlık itmeyince Musa’layın

Kelim’üm diyüp Tur’a göndermeye” (Tatçı, 2014: 479)

“Tur Tagı’nda bir tecelli gör Musa’ya neler kıldı

Yunus eydür Hak katında sözüm girü kalmaz benim” (Tatçı, 2014: 368)

“Bir dem gelür Musa olur yüz bin münacatlar kılur

Bir dem girer kibr evine Firavn’ıla Haman olur” (Tatçı, 2014: 281)

“Kim göre anı ıyan kim diye nakş u nişan

Söz Len terani’dür Musa’ya Tur içinde” (Tatçı, 2014: 464)

Musa peygamber de mücadele etmiş, Tur Dağı'nda Allah'tan emirler ve esasına mucize özelliği (yılına dönüşme) verilmiştir. Burada da mücadele değeri ve Allah'ın kendi yolunda mücadele edenlere yardım edeceği mesajı vardır.

“Asayıla Musa’yıla kaçdum çıkdum Tur Tagı’na

İbrahim’ile Mekke’ye bünyad bıragandayıdum” (Tatçı, 2014: 363)

Yunus Emre 356 numaralı şiirde Musa peygamber ile İblis arasında geçen bir olayı sunar. Musa peygamber Tur Dağı'na gittiğinde bir su aktığını görür. Su, İblis'in gözyaşından oluşmuştur ve Musa (a.s) bunun nedeni sorar. İblis, önceden Hak katında yakın olduğunu, şimdi ise uzak olduğunu, tövbe ettiğini ve bunu Hakk'a iletmesini, kendisini affetmesini diler. Allahu Teâla İblis'in Âdem'e secde etmesi ile bunun olacağını bildirir. İblis ise bu emri yine kabul etmez, sınavı yine kaybeder. Yunus Emre buradan ders çıkararak cahillik yapanların kaybedenlerden olacağını, yardımın Allah'tan olduğunu belirtir.

“Musa geldi la'ine didi Hakk'un buyrugın

Secdeyi işitecek döndü inkâr eyledi

Ma'ni nedür İblisden cahillik kamu bizden

Ne duydu işbu sözden sırrı aşkar eyledi” (Tatçı, 2014: 501)

Musa peygamberde Allah aşkı vardır ve bu aşkla yaşamıştır. Yunus Emre âşıkların halini açıklamada bundan yararlanır.

“Yüz bin İsa'yilen Musa ışkıla sergerdan gezer

Aceb lemen beni dahı ışk nihengi yutduğunu” (Tatçı, 2014: 533)

Hızır, İlyas ve Zülkarneyn Aleyhisselâm

Hızır Kur'an'da adı geçmeyen ancak peygamber olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varılamayan bir şahıstır. İlyas peygamber ise İsrail oğullarına gönderilen peygamberlerdendir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Hızır ile İlyas Peygamberin

ölümsüzlük suyu içtiği çeşitli kaynaklarda ifade edilir. Bunu Yunus Emre de şiirinde işler ve onların kısa süre içinde ölmeyeceğini, Allah'ın izni ile kıyamete kadar yaşayacaklarını bildirir.

“Şol Hızır’ıla İlyas ab-ı hayat içdiler

Bu bir kaç yıl içinde bunlar ölesi degül” (Tatçı, 2014: 357)

Her yıl birbirleriyle buluştuklarına inanılan Hızır ile İlyas Peygamberde dostluk, arkadaşlık değeri ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında her ikisi karada ve denizde zor durumda kalanlara, başı sıkışanlara Allah'ın izni ile yardım ettiğine de inanılır (Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022).

“Kula nasib degicek sultan elden alamaz

Zülkarneyn neyledi ya Hızır u İlyas ile” (Tatçı, 2014: 485)

Zülkarneyn Kur'an'da adı geçen bir kişidir, doğuya ve batıya ve daha sonra kuzeye sefer etmiş, Hakkı tebliğ etmiş, yardıma ihtiyaç duyan bir topluma yardım etmiştir (bilgiyelpazesi.com, 2022). Buradan insanlara doğruluğu tavsiye etme ve insanlara yardım etme davranışları model alınabilir.

Yunus Aleyhisselâm

Kur'an'da kendi adı ile sure bulunan Yunus peygamber Ninova halkına gönderilmiştir. O Hakkın emrini beklemeden kendi başına hareket ettiği, görev yerini terk ettiği için ceza almıştır (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Söz dinleme değeri için örnek gösterilebilir.

“Yunus’ıla balık beni çekdi deme yutdı bile

Zekeriyya’yıla kaçdum Nuh’ıla tufandayıdum” (Tatçı, 2014: 363)

Davud Aleyhisselâm

Davud peygamber hükümdar peygamberlerdendir. İsrailoğullarına hükümdar olmuş, onları yönetmiştir. Bunun yanında çok güzel bir sesi vardır, O'nun zikrine dağlar ve kuşlar katılmaktadır (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022).

“Geh varam Davud olam çıkam Süleyman tahtına

Geh gine güm-rah olup vaslı koyup hicran olam” (Tatçı, 2014: 391)

“Ben oldum İdris-i derzi Şit oldum tokıdum bizi

Davud’un görklü avazı ah idüp nalişe geldüm” (Tatçı, 2014: 407)

“Kan’enbiya vü evliya geldi geçdi cümle veli

Kanı Davud u Süleyman Kaf’dan Kaf’a dutmış iken” (Tatçı, 2014: 440)

Davud peygamberin yöneticiliği, sesli olarak Allah’ı zikri, Allah’ın sevdiği kullardan olması model davranışlar olarak alınabilir. Fakat buna rağmen dünya ona da kalmamış ve zamanı gelince vefat etmiştir.

Süleyman Aleyhisselâm

Süleyman peygamber eşsiz hükümdarlığı ile bilinir. Yöneticilik değeri ön plandadır. Adı ile anılan mabedi yaptırmıştır (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Kuşlar, rüzgâr ve cinler hükmü altındadır (Tatçı, 2014: 429). Yunus Emre âşık olanların Süleyman peygamberin tahtı gibi makamlara geldiğini açıklar.

“Kaf’dan Kaf’a hükm eyleyen divleri hükmüne koyan

Yile binüp seyrân kılan bu mülke Süleyman benem” (Tatçı, 2014: 385)

“Eyyub’ıla derde esir iniledüm çekdüm ceza

Belkıs’ıla taht üzere mühr-ü Süleyman’dayıdum” (Tatçı, 2014: 363)

Süleyman peygamber ile Saba melikesi Belkıs’ın başından geçenler Kur’an-ı Kerim’de açıklanmaktadır. Yunus Emre onların birbirlerine âşık olduklarını, aşkı yaşadıklarını belirtir.

“Belkıs’ıla Süleyman ışka düşdi bir zaman

İsteyüp bulmadılar bu derdün dermanını” (Tatçı, 2014: 531)

Hız. Süleyman, Allah tarafından verilen bir mucize olarak hayvanlarla konuşabilmekte, hayvan dilini bilmektedir. Ordusu ile seferde bir vadiden geçerken karıncanın konuşmasını işitmiş ve gülümsemiş. Gülümsemesinin sebebini soranlara karıncanın ‘Süleyman’ın ordusu geliyor, kenara

çekilin' sözünü söylemiştir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022; Karaman vd, 2006). Yunus Emre kimseye haksızlık yapılmamasını, hayvanlara şiddet uygulanmamasını, bunun hak konusu olduğunu ve kıyamette hesap gününde bunun hesabının sorulacağını vurgular.

“İsrafil surını ura tagları yirinden tura

Bir karınca cevabını bin Süleyman virimeye” (Tatçı, 2014: 472)

Süleyman peygamber kuşdilini bilmektedir. Yunus Emre bu dilin âşık dili olduğunu, bu dili O’ndan öğrendiğini açıklamaktadır.

“Aşık dilin bilmeyen ya delüdür ya dehri

Ben kuş dilin bilürem söyler Süleyman bana” (Tatçı, 2014: 256)

Buradan haklara saygı, haksızlıktan kaçınma, hayvan haklarına saygı konuları model olarak çıkarılabilir.

Süleyman peygamber ne kadar hükümdar olsa da yine de kendi emeği ile geçinirdi.

“Süleyman zenbil ördi kendi emeğin yirdi

Anunıla buldılar bunlar peygamberliği” (Tatçı, 2014: 505)

Kimseye muhtaç olmadan el emeği geçinmek, bir sanat sahibi olma davranışı model olarak alınabilir.

Dünya kimseye baki kalmaz, eşsiz saltanat sahibi Süleyman peygambere de kalmamıştır.

“Çalap viribidi bizi var dünyayı görün diyü

Bu dünya hod baki degül mülke Süleyman neyimiş” (Tatçı, 2014: 328)

Lokman Aleyhisselâm

Lokman, Kur'an-Kerim'de adı geçen fakat peygamber olup olmadığı hakkında kesin bilgi bulunmayan şahıslardandır. Bilge, oğluna hikmetle, öğüt veren bir baba olarak tanınır (Köksal, 2004; bilgiyelpazesi.com, 2022).

“Ol dost bana benden yakın hikmet bilen bulur Hakk’ın

Okuyup hikmet ilmini Lokman olayın bir zaman” (Tatçı, 2014: 426)

“Bir dem cehalette kalur hiç nesneyi bilmez olur

Bir dem talar hikmetlere Calinus u Lokman olur” (Tatçı, 2014: 281)

Burada hikmet sahibi olma, hikmetli konuşma model davranış söz konusudur.

Zekeriyya Aleyhisselâm

İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. İsrailoğulları tarafından şehit edilmiştir. Zekeriyya peygamber inanmayanlarla mücadele etmiş ve sonunda şehit edilmiştir (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Kötülüklerle mücadele değeri düşünülebilir.

“Yunus’ıla balık beni çekdi deme yutdı bile

Zekeriyya’yıla kaçdum Nuh’ıla tufandaydum” (Tatçı, 2014: 363-364)

İsa Aleyhisselâm

Kur ’anda adı geçen ve kendisine dört büyük kitaptan İncil verilen peygamberdir. Allah tarafından kendisine bir çok mucize verilmiştir. Hz. İsa’nın mucizeleri arasında dua ederek Allah’ın izni ile hastaları iyileştirme hatta ölenleri diriltme bulunmaktadır (Köksal, 2004; Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022). Yunus Emre Hz. İsa’nın bu yönüne dikkat çeker.

“Ölü görse dirilür kalıbına can gelür

Toprakdan avaz gelür İsa bin Meryem misin” (Tatçı, 2014: 429)

“Bir dem gelür İsa gibi ölmüşleri diri kılur

Bir dem gelür güm-rahlayın yolında sergerdan olur” (Tatçı, 2014: 282)

“Deniz kenarında ova kuyuda işleyen kova

İsa agzındaki du’a oluben ben işe geldüm” (Tatçı, 2014: 407)

Hastalara yardımcı olma, onlarla ilgilenme mümkünse bakma, ihtiyaçlarını görme ve ölmüşlere dua etme model alınabilir.

İsa peygamber göğe çıkarılmıştır. Yunus Emre bu konuya vurgu yapar, kendisi de bu durumu yaşamak ister.

“İsa ki Meryem’e varur şöyle varam ben ol Hakka

Fazlı yolında ol Hakk’un alemi handan eyleyem” (Tatçı, 2014: 367)

“Tiz çıkarurlar fevka’l-ulaya

Bil İsa gibi dünya koyanı” (Tatçı, 2014: 497)

Cercis Aleyhisselâm

Kur’an-ı Kerim’de adı geçmeyen ve Hz. İsa (as) dan üç yüz yıl sonra yaşadığı belirtilen bir tarihi kişidir. Halkını dine davet edince yetmiş kez öldürüldüğü ve yeniden dirildiği rivayet edilir (Bozkuş, 1997, 40). Yunus Emre canını Hak yoluna feda eylediğini, Hak yoluna adadığını ve ne kadar şehit edilirse yine şehit olmayı arzuladığını güzel bir şekilde ifade eder.

“Eger beni Cercis’leyin yitmiş kez öldürürisen

Dönem girü sana varam zira ki arum yok durur” (Tatçı, 2014: 283)

“Cercis’leyin ol dost beni yitmiş kez öldüririse

Bin kez dahı ölrise yüz bin kez ilerü gelem” (Tatçı, 2014: 373)

Burada insanları Allah yoluna davet etme, gerekirse şehit olma ve bundan çekinmeme model davranışlar olarak belirlenebilir.

Muhammed Aleyhisselâm

Peygamberlerin sonuncusu olup kendisine kutsal kitap Kur’an-ı Kerim verilmiştir. Evrensel olarak bütün insanlığa gönderilen son peygamberdir (Bölgegündem, 2022; bilgiyelpazesi.com, 2022; Köksal, 2016; Karaman vd, 2006). Yunus Emre’de Hz. Peygamber sevgisi ve övgüsü şiirlerinde ön plana çıkar. Yunus Emre, Divan’ın büyük bir kısmını, Peygamber’e ve O’na olan aşkına tahsis

etmiştir (Öztoprak, 2020, 299). Hz. Muhammed (sav)’in yaratılışı, âlemlere rahmet oluşu, Allah’ın dostu oluşu, O’nun ümmetine olan sevgisi ilmek ilmek işlenir. Peygamberler O’nu kabul eder ve severler. O, dünya sevgisine tutulmamış, dünya malına itibar etmemiştir. O’nu anmak günahları eritir.

“Yaradıldı yir ile gök Muhammed dostlığına

Levlak ana delil durur ansuz yir gök olmadı” (Tatçı, 2014: 524)

“Yitmiş bin yıl öndinden yaratdı Muhammed’i

Hak kendü âşık oldu bahane bir yıldız dan” (Tatçı, 2014: 414)

“Ol âlem fahri Muhammed nebiler serveridür

Vir salavat ışıla ol günahlar eridür” (Tatçı, 2014: 302)

Hz. Peygamber ömrünü çok mütevazı bir biçimde geçirmiş, zengin bir hayat sürmemiş, kazandığı malı çevresindeki ve kendini ziyarete gelen fakirlerle paylaşmıştır. Genel anlamda sade bir hayat sürdürdüğü, mal-mülk arttırmadığı belirtilebilir. Elbisesi dahi sadedir, özel terzilere elbise diktirmemiştir hatta kendi söküğünü kendi tamir etmiştir.

“Dünya malın dutmamış hiç emanet artmamış

Derzi biçüp dikmemiş tonunu Muhammed’ün” (Tatçı, 2014: 347)

Hz Muhammed (s.a.v) Kur’an-ı Kerimi insanlara iletmiş ve İslam dinini tebliğ etmiştir. Dini yaşantısı ile en güzel örnek olmuş, gönüllere girmiş, ümmeti çok kazanımlar kazanmıştır.

“Uş yine nazar oldu bu bizüm canumuza

Muhammed bünyad urdı din ü imanımıza

Peygamberler serveri din direği Muhammed

Gör nr gevherler kodı nu bizüm kanumuza” (Tatçı, 2014: 468)

“Gönüllerde yir eylemek Muhammed’e gelmiş durur

Mustafa'ya ümmet olan Tamu'da karar eylemez" (Tatçı, 2014: 323)

"On iki bin hadisi cem'eyledi Mustafa

Anı işitdün meger şerh ile söz satarsın" (Tatçı, 2014: 423)

Hiz. Muhammed (s.a.v.)in yolundan gidenler zindan sayılan yalan dünyaya kanmaz, yanlış yollara gitmez.

"Erenlerden etek tutan menzil alup Hakk'a yiten

Muhammed nurına batan ol dünyaya kalmayandır

Hurilerle sırdaş olan Muhammed ile eş olan

Ol imanı yoldaş olan bunda yanılmayandır" (Tatçı, 2014: 314-315)

"Yunus yok dünya tadı çün kim faniymiş adı

Muhammed zindan didi biz şad olmamagiçün" (Tatçı, 2014: 425)

Hiz. Peygamber'e düşmanları tuzak hazırlayarak zehirlemek istemişler, ancak Allah'ın yardımıyla bu tuzakları boşa çıkmıştır. Peygamber'e arı gibi çalışarak, gözyaşı ile salavat getirmek gerekir.

"Muhammed'e kâfirler üç kez agu virdiler

Birin kuzuyla yidi ikisin aş üstine

Aguyu kıldı şeker ol Resulu'llah meğer

Vir salavat zenbur-var derdile yaş üstüne" (Tatçı, 2014: 466)

Hiz. Peygamber'in ailesi olarak damadı Hiz. Ali, torunları Hiz. Hasan ve Hüseyin bulunmaktadır. Her yıl hacca giden binlerce hacı, Hiz. Peygamberin kabrini ziyaret eder. Hiz. Peygamber; sözleri, sünnetleri, ibadeti, yaşantısı ile müminlere örnektir. O'nun bilgisi bir ziyafet sofrasını andırır. Yunus Emre kendini Hiz. Peygambere âşık biri olarak eksik, kusurlu görür. Bu özel sofradan yemek ister ve bu sofradan yiyemeyenlerin Hiz. Peygamberi anlayamayacağını, dini istenilen güzellikte yaşayamayacağını belirtir. Allah'ın sevgilisi Hiz. Muhammed'in yolunda çıra olup yanmayı, O'nun yoluna kendini adadığını ifade eder.

“Yılda yetmiş bin hacı her biri niyyet ider

Varur ziyaret ider nurını Muhammed’ün” (Tatçı, 2014: 347)

“Yunus Emrem ıskludur eksikludur miskindür

Her kim yemez mahrumdur hanını Muhammed’ün” (Tatçı, 2014: 347)

“Kogıl beni hoş yanayın kül oluban uşanayın

Ol sevdüğün Muhammed’e olayın çerak Çalab’um” (Tatçı, 2014: 378)

Peygamberimizin arkadaşları arasında Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali bulunmaktadır. Arkadaşlık, dostluk model davranış olarak alınabilir. Hz. Peygamber’in sevgisine mazhar olmak isteyen kimseyi incitmemelidir.

“Ömer ü Osman Ali Mustafa yarenleri

Bu dördünün ulusu Ebu Bekr-i Sıddık’dur” (Tatçı, 2014: 306)

“Ol Fahr-ı Âlem Mustafa ol ma’dan-i sıdk u safa

İsterisen andan vefa incitmegil dervişleri”

Mi’raç, Hz. Peygamberin Allah’ın huzuruna kabul edilişidir. Burada dini bir değer olarak Allah sevgisi düşünülebilir.

“Alem fahri Muhammed Mi’rac’a agdugında

Çalap’tan diledüğü ümmetine azıkdur” (Tatçı, 2014: 306)

Yeryüzünde çok insan vardır, çoğunda hayır ve bereket bulunmamaktadır. Hz. Peygamber ümmetine, insanlığa önderdir.

“Suretile çokdur âdem degmesinde yokdur kadem

Evvel-ahir ol piş kadem bir Muhammed serveri var” (Tatçı, 2014: 266)

Yunus Emre; gül, Hz. Peygamberin terinden yaratılmıştır görüşünü işler.

“Gül Muhammed deridür bülbül anun yeridür

O gülile ezeli cihana bile geldüm” (Tatçı, 2014: 386)

Gül, şeriat olarak da ifade edilir ve nefesine uyanların Hz. Peygamberin getirmiş olduğu şeriat güle benzetilerek, gülü koklayarak gafletten uyanılmasını ister.

“Niçün sen nefs-i emmarı bu gafletten uyarmazsın

Muhammed şer’i gülünü senün yüzüne urmazsın” (Tatçı, 2014: 414)

Dünya fanidir, kimseye kalmamıştır, İslam Devleti’nin yöneticisi olan Hz. Peygamber de vadesi gelince bu dünyadan ayrılmıştır.

“Kanı Muhammed Mustafa hüküm itdi Kaf’dan Kaf’a

Dünya kime kıldı vefa aldanuban kalanı gör” (Tatçı, 2014: 263)

Ahireti kazanabilmek için Hz. Peygamberin sünnetine uymak, O’nun ahlakıyla ahlaklanmak ve O’nun gibi yaşamak gerekmektedir. Aksi takdirde ahirette bazı ödüllerden yararlanılamayacaktır. O’na uyanlara şefaati adı verilen insanın affedilmesi konusunda vesile olması da söz konusudur.

“Hulkun olmayınca Muhammed gibi

Hak didarın sana göstermeye” (Tatçı, 2014: 479)

“Nefsin müsülman iden Hak yola togru giden

Yarın ona olısar Muhammed şefa’ati” (Tatçı, 2014: 519)

Hakk’ı en iyi bilen Hz. Muhammed’dir. Allah’ın yarattıkları O’nun varlığına delildir. Yer ve gök delillerle doludur ancak bunu görmek için bu bilinçle çevreye bakmak gerekir.

“Muhammed Hakk’ı bildi Hakk’ı kendüde gördi

Cümle yerde Hak hazır göz gerekdür göresi” (Tatçı, 2014: 517)

Sonuç ve Öneriler

Yunus Emre Divan-ı İlahiyat’ta Âdem, Şit, İdris, Nuh, İbrahim, İsmail, Yakub, Yusuf, Eyyub, Musa, Hızır, İlyas, Zülkarneyn, Yunus, Davud, Süleyman, Lokman, Zekeriyya, İsa, Cercis, Muhammed Aleyhisselâm peygamberlerin adı geçmekte, diğer peygamberlerin adı geçmemektedir.

Peygamberler model insanlardır, peygamber kıssalarında insanlar için ibretler vardır. Bu model davranışlar genel olarak olumludur ancak olumsuz kabul edilebilecek bazı davranışlar bulunmaktadır. Olumsuz davranışların çok azı peygamberlerden, çoğu da onların çevrelerinde yer alan varlık ve kişilerdendir.

Âdem Aleyhisselâm (a.s), Allah’ın yasakladığı yiyeceği yemesi olumsuz bir model davranıştır. Emri ihlal etmesi sonucu Havva ve İblisle birlikte cennetten çıkarılması ve dünyaya gönderilmesi bir çeşit ceza davranışı olarak olumsuz bir model davranıştır. İblis’in kibirlenmesi, Allah’ın emrini yerine getirmemesi, Âdem (a.s)’yi kandırması olumsuz model davranışlardır. Hazreti Adem ve Havva’nın olumsuz mdel davranışı olan günaha tövbe etmesi olumlu model davranıştır.

Şit (a.s) ve İdris (a.s.) çalışma, meslek sahibi olma davranışları olumlu modeldir. Nuh (a.s.)’in insanları Hakka daveti çaba davranışı olumlu bir model, O’na inanmayanların tufan sonucu helak edilmeleri ise ceza davranışına modeldir.

İbrahim (a.s)’nin başkalarına yardımı, cömertliği, bu yaptıklarından mutlu oluşu olumlu model davranışlarıdır. Karun adlı kişinin cimriliği, iyilik yapmaması, mutsuz olması ise olumsuz modeldir. İbrahim peygamberin ibadethane yapma davranışı, ateşe atılmasında Allah’a güvenmesi, tehlike içinde Allah’ın yardımı, Allah’ın emrini yerine getirmek için alçakgönüllülükle oğlunu kurban etmek istemesi, yine Allah’ın yardımı olumlu davranış modelleridir. İsmail (a.s)’nin Allah’ın emrine uyması, teslimiyet, Allah’ın yardımı, gerekiyorsa Allah yolunda can vermeyi dilemek olumlu model davranışlardır.

Yakub (a.s)'de evlat sevgisi, hasret çekme, hüznü olma, sıkıntılara sabretme olumlu davranış modelleri olarak değerlendirilebilir. Yusuf (a.s) de eziyetlere, sıkıntılara, çilelere sabretme, Allah'ın yardımı ile daha sonra yönetici olma davranışları olumlu model davranışlarıdır. Güzel olana değer verilmesi, Züleyha'nın aşkı olumlu davranışlardır. Yunus Emre burada gerçek aşkın Rahmani aşk olduğunu, bunun model davranış olarak aldığını belirtir. Yusuf (a.s) de yöneticilik davranışı da olumlu model davranıştır. Eyyub (a.s) de başa gelen hastalığa ve sıkıntılara sabır olumlu davranış modeli olarak alınabilir.

Musa (a.s) de, Allah'a dua, Allah'a olan sevgisi ve aşkı, Firavun ile mücadelesi ve asa mucizesi ile Allah'ın yardımı olumlu model davranışlardır. Ayrıca Musa (a.s) nin Allah'ı görmek istemesi, bilimin başlangıcı olan merak duygusu olumlu bir model davranış olarak alınabilir. İblis'in günahı ısrarı ise olumsuz model davranıştır.

Hızır ve İlyas (a.s) peygamberlerde dostluk, uzun yaşam için araştırma yapma olumlu model davranışlardır. Günümüz tıp bilimi için bu düşünce ve çaba model davranış olarak alınabilir. 'İnsan ölür kalır eseri' sözü gereği uzun süreli, ölümsüz eserler meydana getirmek de olumlu model davranışlardır. Örneğin; Yunus Emre, Divan ve Risaletü'n Nushiyye adlı eserleri ile günümüze kadar etkisini sürdürmüştür ve muhtemelen ileride de etkisi devam edecektir. Zülkarneyn (a.s) de başkalarına yardım etme olumlu model davranış olarak alınabilir. Yunus (a.s) de Hak emrini yerine getirmeme, bu konuda sabretmeme ve ceza alma olumsuz model davranışlardır.

Davud (a.s)'de yöneticilik, güzel ses ve ses eğitimi, Allah'ı zikir, dünyanın faniliği bilinci olumlu model davranışlardır. Oğlu Süleyman (a.s) de, yöneticilik, mabet yapımı, haklara riayet etme ve haksızlıktan kaçınma, hayvan haklarını gözetme, el emeği ile çalışma, sanat sahibi olma, dünyanın faniliğinin bilincinde olma olumlu davranış modelleridir. O'nun kuşdilini bilmesi, hayvanların dilini bilmesi, bu konuda bilimsel çalışmaya teşvik ve onlara yaklaşmanın sevgi dili ile olabileceği de olumlu model davranışları kabul edilebilir.

Lokman (a.s)'de hikmetli konuşma, öğüt verme, bilgili olma, Zekeriyya (a.s)'de kötülerle mücadele ve şehitlik, İsa (a.s)' de hastalara dua etme ve onlarla ilgilenme, Yunus Emre'ye göre dünyaya değer vermeme sonucu insanın yüksek makamlara ulaşması, Cercis (a.s)' de insanları Allah yoluna davet ve şehitlik olumlu model davranışlar olarak düşünülebilir.

Hz. Muhammed (s.a.v)' de dünya sevgisinin olmaması, tüm insanlığa model oluşu, sözlerine ve sünnetine uyulması, ümmetini ve başkalarını düşünmesi, Hakkın mucizelerini görmesi, Allah'ın dostu oluşu, Allah'ın yardımı olumlu model davranışlardır. Yunus Emre'de peygamber ve ehli beyt sevgisi, O'na salavat getirilmesi, anılması, O'nun örnek alınması ve böylece gafletten kurtulması olumlu davranış modelleridir.

Tüm peygamberler çeşitli olaylarla ve çeşitli biçimlerde sinamadan geçmiştir. Bu imtihanları genel olarak çoğu zaman başarı ile vermeleri olumlu, kimi zaman yanılmaları olumsuz model davranışlar olarak gösterilebilir.

Kaynakça

- Akyüz Y, (2020). *Türk eğitim tarihi m.ö. 1000- m.s. 2020*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Avşar Z, (2013). *Nasihatler kitabı*. Ankara: Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları.
- Bilgiyelpazesi (2022). Peygamberlerin hayatı Kur'anı Kerim'de adı geçen. <https://bilgiyelpazesi.com/dinim-islam-islamiyet/peygamberlerin-hayati-kuranda-adi-gecen.asp>, Erişim: 12.03.2022.
- Bozkuş, S. (1997). *Yunus Emre'nin şahıslar dünyası*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Bölgegündem (2022). Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberler kimdir? İşte adı geçen peygamberler. <https://www.bolgegundem.com/kuran-i-kerimde-adi-gecen-peygamberler-kimdir-iste-adi-gecen-peygamberler-267057h.htm>, Erişim: 12.03.2022.
- Bursalı, M.N. (1982). *Yunus emre hayatı ve bütün şiirleri*. İstanbul: Çile Yayınları.
- Demirci M, (2008). *Yunus'ta hak ve halk sevgisi*. İstanbul: H Yayınları.
- Emre, M.E. (2015). *Yunus emre divanı ve şerhi*. İstanbul: Eserkitap Yayınları.
- Eyyam, R., Doğruer, N. ve Meneviş, İ. (2012). *Sosyal öğrenme kuramı*. (Ed. Z. Kaya), Öğrenme ve öğretme, kuramlar, yaklaşımlar, modeller (s. 75-98) içinde. Ankara: PegemA Yayınları.
- Gökdemir, S. Ve Gökdemir, A. (1990). *Yunus emre güldeste*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karagöz İ, (2010). *Dini kavramlar sözlüğü*. ed. İsmail Karagöz. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Kasım N, (1979). *Tam ve tek mil yunus emre divanı*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Köksal, M.A. (2016). *İslam tarihi - Hz. Muhammed Aleyhisselam ve İslamiyet*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Köksal, M.A. (2004). *Peygamberler tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Köprülü, F. (1984). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Öztoprak, Mustafa . "Yunus Emre'nin divan'ındaki peygamber anlayışı". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20 / 1 (March 2020): 299-327 . <https://doi.org/10.33415/daad.644727>
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Spot Matbaacılık
- Takhirova, R. (2020). Yunus Emre Divanı'nda özel isimler. V. Uluslararası Aksaray Sempozyumu (03-04 Kasım 2020) Tam metin kitabı. (Editör: Mehmet Sami Yıldız vd). Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, 107.
- Tatçı M, (2014). *Yunus emre divan-ı ilahiyat*. İstanbul: H Yayınları.
- Tatçı M, (2020). *Yunus emre'den yolcuya öğütler*. İstanbul : H Yayınları.
- Tuna, C. ve Yıldırım, Y. (2021). Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye adlı eserinde sabır eğitimi. Vefatının 700. Yılında Bizim Yunus Sempozyumu (26 Tam28 Mayıs 2021) Tam metin kitabı. (Editör: Ramazan Ata vd). Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Yıldırım Y, (2017). *Risaletü'n-nushiyye ve divan- ı yunus emre karaman nüshası*. İstanbul: Duru Bulgur Yayınları.